

УДК 94:329](477.8+438)“1928/1931”(06)

ПОЛЬСЬКІ СЕЛЯНСЬКІ ПАРТІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (1928–1931): ВІД КОНФРОНТАЦІЇ ДО ОБ’ЄДНАННЯ

Лев КАЛИНЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра історичного краєзнавства
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: lev_ka@ukr.net

Розглянуто організаційний стан регіональних осередків чинних в Західній Україні польських селянських партій напередодні їхнього об’єднання в 1931 р. Головною причиною тривалого протистояння радикальних Польського Стронніцтва Людового “Визволене” (далі – ПСЛ “Визволене”) та Стронніцтва Хлопського (далі – СХ) з політично поміркованим Польським Стронніцтвом Людовим “Пяст” (далі – ПСЛ “Пяст”) було неоднозначне ставлення їхніх представників до методів реалізації земельної реформи. Перші пропонували безоплатно відчужувати поміщицькі латифундії на користь селян; інші – компенсувати збитки земельним власникам. На перешкоді об’єднання польського селянського руху в єдину партію – Стронніцтво Людове (далі – СЛ) – довгий час стояло неоднозначне ставлення зазначених політичних таборів до встановленого у травні 1926 р. режиму санації.

Ключові слова: Західна Україна, польські селянські партії, міжвоєнний період, об’єднання.

Проблемі створення у 1931 р. єдиної польської селянської партії присвячено низку праць польських авторів. Дослідження Ю. Р. Шафліка, А. Вензікової, З. Томчонек та Ф. Серафима¹ торкаються питань, як названі партії хотіли подолати важливі політичні та економічні розбіжності на шляху до об’єднання. Однак поза увагою істориків залишається діяльність їхніх регіональних структур у Західній Україні окресленого періоду – предмету пропонованої студії.

Травневий переворот 1926 р. посилив і без того напружені стосунки радикального та поміркованого крила польського селянського руху. Провідні позиції серед польського селянства перейшли до ПСЛ “Визволене” та СХ, які отримали певний політичний капітал на тлі приходу до влади Юзефа Пілсудського (зазначені партії напередодні травневих подій 1926 р. широко підтримували ідею повернення до влади неформального лідера польського народу і санації – Л. К.). Період до початку 1928 р. вирізнявся їхнім небувалим протистоянням з ПСЛ “Пяст”, яке після повалення уряду Віцентія Вітоса (лідера ПСЛ “Пяст” – Л. К.) переживало тривалу кризу, посилену переходом значної частини членів партії на бік створеного напередодні парламентських виборів 1928 р. Безпартійного блоку

¹ Józef Ryszard, Szaflik, *Polskie stronnictwo ludowe Piast 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1970), 384; Alicja Więzikowa, *Stronnictwo chłopskie 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1963), 291; Zofia Tomczonек, *Ruch ludowy na Kresach północno-wschodnich*. (Białystok: Wydawnictwo politechniki Białostockiej, 1996), 247; Franciszek Serafin, *Małopolsko-Śląska organizacja Stronnictwa Ludowego w latach 1931–1933*. (Katowice: Uniwersytet Śląski, 1992), 214.

співпраці з урядом (далі – ББСУ). Гострота характеру цього протистояння посилилася стартом зазначеної виборчої кампанії.

У січні 1928 р. істотно ослаблена львівська окружна організація ПСЛ “Пяст” (партійна юрисдикція якої поширювалася на територію Східної Галичини – *Л. К.*) остаточно визначилася із своїми союзниками по виборчому блоку. Керівництво регіональної організації ще задовго до виборів виступало за необхідність створити розширений блок пропольських політичних партій у краї.² На початку року у ПСЛ “Пяст” припускали навіть можливість співпраці з ББСУ. Однак на середину місяця такий варіант представники партії відкинули. Відмову від союзу з проурядовим блоком у ПСЛ “Пяст” мотивували тим, що на чолі запропонованого виборчого списку переважали поміщики³. Дня 22 січня 1928 р. на засіданні Окружної управи партії прийнято ухвалу виступити на виборах спільним опозиційним блоком з представниками християнських демократів (хадеками) та національних демократів (ендеками). Створене на базі трьох партій угруповання отримало назву Національний католицький блок. Загалом список Блоку, у якому значилися члени ПСЛ “Пяст”, був виставлений у чотирьох виборчих округах: самбірському № 49, львівському повітовому № 51, тернопільському № 54 та золочівському № 55. У них першими за списком від ПСЛ “Пяст” значилися відповідно Мацей Ратай (народжений у Рудківському повіті, чинний маршал сойму – *Л. К.*), Ян Бляйке, Владислав Островський та Ян Посацький (лідери повітових партійних організацій – *Л. К.*)⁴.

З огляду на кризу в регіональній організації ПСЛ “Пяст” та рішенням представників українського національного руху взяти участь у виборах, керівництво партії не мало особливих ілюзій щодо їхніх результатів у Східній Галичині. Партія могла розраховувати на депутатський мандат хіба що в самбірському виборчому окрузі, де кандидатом до сойму виступав М. Ратай⁵. Побоювання керівництва партії щодо негативного підсумку виборів посилювалися наприкінці лютого 1928 р., після того як на бік ББСУ перейшов голова львівської повітової організації Броніслав Малік⁶. Вихід одного з лідерів регіональної організації завдав відчутного удару передвиборчим амбіціям ПСЛ “Пяст”.

Упродовж виборчої кампанії вперше загострилися відносини між представниками радикального селянського руху та режимом санації. Це надалі стало однією з причин переходу СХ та ПСЛ “Визволене” в опозицію. СХ вступило у передвиборчу боротьбу як політична організація, що декларувала широку підтримку і сприяння режимові Ю. Пілсудського. Проте партія, так і не приєдналася до жодного проурядового блоку і на загальнодержавному рівні, і до тих, що формувалися на територіях, заселених національними меншинами і

² Władysław Ostrowski, “Wyjaśnienie sytuacji”, *Sprawa Ludowa*, 1 lutego 1928.

³ “Szkodliwa robota”, *Sprawa Ludowa*, 10 stycznia 1928.

⁴ “Nasi kandydaci do Sejmu i Senatu we wschodniej Małopolsce”, *Sprawa Ludowa*, 8 lutego 1928.

⁵ “Pan Marszałek Rataj w Komarnie i Rudkach”, *Sprawa Ludowa*, 8 lutego 1928.

⁶ “O liście p. Malika”, *Sprawa Ludowa*, 4 marca 1928.

носили виразно пропольський характер (мається на увазі спільний блок, створюваний у Східній Галичині з ініціативи львівської воєводської адміністрації на основі Союзу направи Речі Посполитої (далі – СНПР), який незабаром ввійшов до складу ББСУ – Л. К.)⁷. Свою відмову від співпраці з організаціями санаційного табору у СХ пояснювали значною присутністю в них представників великого капіталу та поміщиків – так званих “післятравневих пілсудчиків”⁸. Регіональні лідери партії не погоджувалися з тим, що в можливішому виборчому списку спільного пропольського блоку у Східній Галичині кандидатам від СХ відводилися другорядні позиції, у той час як на перших місцях перебували представники СНПР та поміщики. У зв’язку з тим, окружна організація СХ відмовилася від участі у спільному регіональному проурядовому блоці. У заяві з цього приводу, керівники Окружної управи зазначили, що селяни, поважаючи уряд і Ю. Пілсудського, насамперед будуть відстоювати власні інтереси⁹. На парламентські вибори у Східній Галичині СХ пішло власним списком, який виставили у тих самих округах, де і список Національного католицького блоку.

Відмова від співпраці з проурядовими політичними силами ускладнила виборчі приготування СХ. Члени організації зазнавали силового тиску з боку прихильників санації та місцевих адміністративних органів. Спеціально організовані бойові загони ББСУ розганяли передвиборчі збори СХ, поліція конфісковувала агітматеріали, поштові служби затримували доставку партійної преси тощо. Наприкінці лютого 1928 р. влада вдалася до арештів активістів організації. Зокрема, заарештували секретаря львівської окружної організації Кароля Каспровича¹⁰. Такі методи передвиборчої боротьби значно послабили довіру прихильників партії до Ю. Пілсудського, а також негативно вплинули на результат виборів.

Своє ставлення до правлячого режиму переглянули і регіональні організації ПСЛ “Визволене”. На початку січня 1928 р. голова волинської організації партії Леонард Дубінський скерував листа до створеного у воєводстві проурядового Об’єднаного виборчого комітету. У ньому повідомлялося про відмову від участі представників ПСЛ “Визволене” у роботі Комітету, а також про їхнє бажання виставити в луцькому виборчому окрузі № 57 власний виборчий список¹¹. Відмову ПСЛ “Визволене” йти на вибори спільним блоком, Л. Дубінський пояснив небажанням легковажити результатами організаційної діяльності в Костопільському повіті¹². Проте не викликає сумніву, що вихід ПСЛ “Визволене”

⁷ “Rząd Marszałka Piłsudskiego dąży do stworzenia bloku stronnictw polskich w Małopolsce Wschodniej”, *Sprawa Chłopska*, 1 stycznia 1928.

⁸ J. B., “Ogonek u drzwi Belwederu”, *Sprawa Chłopska*, 1 stycznia 1928.

⁹ Jan Bryl, “Chłopi sami idą do wyborów”, *Sprawa Chłopska*, 29 stycznia 1928.

¹⁰ “Aresztowanie naszych działaczy”, *Sprawa Chłopska*, 4 marca 1928.

¹¹ Urząd Wojewódski Wołyń, Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі – AAN), zespół. Urząd Wojewódski Wołyń (далі – UWW), sygn. 979 / 9, k. 16, 29.

¹² Ibid, k. 29.

з об'єднаного виборчого комітету був пов'язаний з значно глибшими розбіжностями представників організації з санацією. Це засвідчують гострі антиурядові виступи депутатів парламентського клубу на передвиборчих зборах організації у регіоні¹³.

Загалом, на виборах у Західній Україні список ПСЛ “Визволене” було виставлено у чотирьох виборчих округах: самбірському № 49, луцькому № 57, берестейському № 59 та пінському № 60. До двох останніх округів на Поліссі входили відповідно Камінь-Каширський та Сарненський повіти. Незгода регіональних організацій увійти до спільного проурядового блоку значно обмежила передвиборчі можливості ПСЛ “Визволене”. Зокрема, напередодні виборів влада визнала недійсним партійний список у луцькому виборчому окрузі¹⁴. Внаслідок цього ПСЛ “Визволене” так і не взяло участі у виборах на Волині. Аналогічно до СХ у Східній Галичині, санація вдалася до арештів членів ПСЛ “Визволене” на Волині та Поліссі. Незадовго до виборів тут заарештували активного діяча регіональної організації, чинного депутата сойму Антонія Кордовського¹⁵. Подібні дії значно погіршили ставлення представників партії до правлячого режиму.

Підсумки парламентських виборів були негативними для польського селянського руху у Західній Україні. Жодна з селянських партій не спромоглася здобути депутатських мандатів у виборчих округах краю, де на виборах домінували представники українського національного руху та ББСУ. Дня 4 березня 1928 р. на виборах до сойму у західноукраїнських повітах Національний католицький блок набрав 64.352 голосів виборців, СХ – 45.720, ПСЛ “Визволене” – 11.358¹⁶. Найбільше шансів отримати депутатський мандат мав М. Ратай, якому, за підрахунками п'ястівської преси, для того, щоб пройти до сойму не вистачило 537 голосів¹⁷.

Результати виборів у Західній Україні були жорстко критиковані керівними органами польських селянських партій. Зокрема, у одній з відозв регіональної організації СХ зазначалось, що “у Східній Малопольщі селяни голосували за зрадників і ворогів селянського руху”¹⁸. У ПСЛ “П'яст” підсумки виборів вважали поразкою польського селянського руху. Зазначалося, що виборчий процес проходив за сценарієм, який розробив правлячий режим¹⁹. Позитивним моментом виборчої кампанії було визнання представниками польських

¹³ Urząd Wojewódski Wołyń, Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі – AAN), zespół. Urząd Wojewódski Wołyń (далі – UWW), sygn. 979 / 49, k. 10.

¹⁴ Ibid, sygn. 979 / 9, k. 140.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ “Statystyka Polski. Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 4 i 11 marca 1928 roku”. (Warszawa, 1930. T. 10), 74 – 111.

¹⁷ “Wyniki wzbiorów do Sejmu”, *Wola Ludu*, 11 marca 1928.

¹⁸ “Bracia Chłopi!”, *Sprawa Chłopska*, 11 marca 1928.

¹⁹ “Po wyborach do Sejmu”, *Sprawa Ludowa*, 11 marca 1928.

селянських партій необхідність подолати існуючі між ними розбіжності, що стали головною причиною поразки та йшли врозріз з інтересами селянства²⁰.

Провал польських селянських партій на виборах істотно позначився на діяльності їхніх регіональних організацій. Позбувшись значної частини представників парламенту, вони почали стрімко втрачати свої впливи у Західній Україні. Помітно обмежилися організаційні можливості окружних структур ПСЛ “Пяст” та СХ у Східній Галичині. Одразу після виборів, через фінансові труднощі припинилося видавництво регіональних органів цих політичних організацій – газет “*Sprawa Ludowa*” та “*Sprawa Chlopska*”. Згорання видавничої діяльності завдало відчутного удару по позиціях ПСЛ “Пяст” та СХ. Протягом 1928 р. у Східній Галичині припинила своє існування більшість партійних осередків різного рівня. Подальші спроби активізувати діяльність польських селянських партій у регіоні відчутних результатів не принесли.

Першими до реанімації своєї окружної організації вдалися представники ПСЛ “Пяст”. Дня 29 квітня 1928 р. у Львові скликано окружний з’їзд партії за участі делегатів з 30 повітів краю. З’їзд обрав Окружну управу організації до якої увійшли: М. Ратай – голова; Юзеф Панась, Леон Сметана, Зигмунд Ляцький – заступники голови; Адольф Саранецький – секретар та Анджей Вітос (брат лідера партії В. Вітоса – Л. К.) – скарбник²¹. Однак новообрана управа не відзначалася стабільністю у своїй діяльності. Однією з причин цього було те, що її голова постійно мешкав у Варшаві. Фактично його обов’язки виконував Ю. Панась. Проте після його тимчасового переїзду до Катовіц Окружна управа саморозпустилася, унаслідок чого організаційна діяльність ПСЛ “Пяст” у Східній Галичині стала “приватною ініціативою її місцевих членів”²². Така ситуація негативно позначилася на функціонуванні повітових осередків партії. Помітно зменшилася кількість повітових з’їздів та проведення інших організаційних заходів. Стабільністю відзначалася хіба що самбірська повітова організація, головою якої був вже колишній депутат сойму Антоній Пасіцький. Дописи про її діяльність часто з’являлися на сторінках краківського “*Piasta*” – друкованого органу партії²³, а також часто фігурували у звітах львівської воєводської управи про суспільно-політичну ситуацію²⁴. В інших повітах діяльність партійних осередків носила відверто спорадичний характер.

Пожвавлення організаційної діяльності як правило супроводжувалося візитами у Східну Галичину представників вищого керівництва ПСЛ “Пяст”. Зокрема, 8 вересня 1929 р., під головуванням Владислава Керника, партійні збори

²⁰ “Z życia organizacyjnego w Samborskiem”, *Piast*, 6 maja 1928.

²¹ “Sprawozdanie ze Zjazdu Okręgowego P. S. L. Piasta we Lwowie z dnia 29. IV. 1928 roku”, *Piast*, 20 maja 1928.

²² Львівське міське староство, Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 110, оп. 1, спр. 1012, арк. 20.

²³ “Zjazd delegatów P. S. L. “Piast” w Samborze”, *Piast*, 24 lutego 1929.

²⁴ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 59, арк. 40 зв.

провели у Львові та Винниках. Того ж дня подібна акція, за участі В. Вітоса, пройшла у Зборові. Дня 23 березня 1930 р. у Львові відбувся з'їзд делегатів 20-ти повітів Східної Галичини, який пройшов за присутності В. Вітоса. У травня 1930 р. голова ПСЛ “Пяст” взяв участь у роботі дрогобицького з'їзду партії²⁵. Загалом, на початку 1930-х рр., організаційний стан місцевих осередків свідчив про кризу ПСЛ “Пяст” у Східній Галичині.

Складнішою була ситуація у регіональній організації СХ. Однією з причин стрімкого падіння активності партії у регіоні став її перехід у травні 1928 р. до табору опозиції. Ухвалила зміну партійного курсу Головна Рада 27 травня 1928 р. Мотивуючи такий крок лідер партії Ян Домбський зазначав, що “надії і розрахунки пов'язані – (партією – Л. К.) – з травневим переворотом виявилися хибними [...] репресії і переслідування щодо СХ [...] говорять самі за себе”²⁶. Перехід до опозиції став наслідком неможливості порозумітися з санацією, яка не мала наміру ділитися владою зі своїми союзниками з лівиці. Розрив із табором Ю. Пілсудського, який продовжував користуватися популярністю у середовищі селян, спричинив перехід певної частини членів СХ до ББСУ²⁷.

Від середини 1928 р. діяльність чинних у Західній Україні осередків організації стає епізодичною. Найкраще організована, у східній частині Львівського воєводства, структура СХ збереглася у Добромільському та Рава-Руському повітах, де головами повітових управ були відповідно Ян Павловський та Здіслав Котович²⁸. Дещо більшою активністю відзначалася діяльність СХ у Тернопільському воєводстві. Завдяки роботі, яку тут провів депутат Євгеніуш Опольський, протягом 1929 р. повітові управи СХ було відновлено у Кам'янка-Струмилівському, Перемишлянському та Радехівському повітах²⁹.

Незважаючи на подібні успіхи локального характеру, регіональна партійна організація продовжувала надалі занепадати. Зокрема, невдачею закінчилася спроба керівництва СХ реанімувати львівську Окружну управу. З цією метою 17 вересня у Львові було скликано окружний з'їзд партії, участь у якому взяло 300 делегатів. Проте вже під час вступної промови Я. Домбського, після того, як доповідач вдався до антиурядових висловлювань, присутній у залі представник місцевої адміністрації оголосив з'їзд розпущеним. Поліція, яка прибула на місце засідання, змусила присутніх на ньому делегатів покинути приміщення. Станом на січень 1930 р. політичні впливи СХ у Західній Україні були зведені до мінімуму³⁰.

²⁵ “Piast w Małopolsce wschodniej”, *Piast*, 22 września 1929.

²⁶ Цит за: Alicja Więzikowa, *Stronictwo chłopskie 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1963), 142.

²⁷ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 5, спр. 22, арк. 57.

²⁸ Там само, оп. 51, спр. 549, арк. 40, 76.

²⁹ Urząd Wojewódski Tarnopol, AAN, zespol. Urząd Wojewódski Tarnopol (далі – UWT), sygn. 982/10, k. 39, 202.

³⁰ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 549, арк. 103 зв.

В опозицію до санації перейшло також ПСЛ “Визволене”. Зміну свого ставлення до влади представники місцевих осередків партії пояснювали переходом Ю. Пілсудського до авторитарних методів керівництва³¹. Протягом 1928–1929 рр. поступово згорталася діяльність ПСЛ “Визволене” на Волині та Поліссі. У жовтні 1928 р. після виходу з партії Пйотра Вижиговського припинила своє існування луцька повітова управа, яку він очолював³². Однією з причин послаблення впливів організації став відхід від активної політичної діяльності А. Кордовського, який у 1928 р. втратив свій депутатський мандат³³. Спробу посилити організаційну роботу партії зроблено в середині 1929 р. Дня 9 червня 1929 р. в Рівному відбулася конференція діячів ПСЛ “Визволене” Волинського воєводства, на якій обрано Окружну управу організації, головою якої знову став Л. Дубінський³⁴. Того ж місяця повітові з’їзди делегатів партії відбулися у Луцьку та Володимирі. Участь у зазначених заходах взяли депутати парламентського клубу партії Ян Круль, Францішек Цястек³⁵. Станом на середину 1929 р., за даними місцевої воєводської адміністрації, ПСЛ “Визволене” на Волині нараховувало 300 членів³⁶. Однак уже наприкінці 1929 р. діяльність партії у цьому регіоні пішла на спад. За подібним сценарієм розвивалася ситуація у поліській окружній організації ПСЛ “Визволене”. Після невдалих спроб Анджея Іжицького у травні 1929 р. активізувати діяльність організації в Сарненському повіті, ПСЛ “Визволене” позбулося реальних політичних впливів на Поліссі³⁷.

Перехід ПСЛ “Визволене” та СХ в опозицію поклав початок зближення політичних сил польського селянського руху. На тлі спільного протистояння режимові санації селянські організації почали сходитися у своїх поглядах щодо переважної більшості політичних та економічних питань. Протягом 1929–1931 рр. діяльність осередків польських селянських партій у Західній Україні носила виразно антиурядовий характер. Обстоюючи демократичний устрій Другої Речі Посполитої, представники ПСЛ “Пяст”, ПСЛ “Визволене” та СХ виступали проти будь-яких спроб влади, скерованих обмежити функції законодавчих органів. Гострій критиці з боку регіональних партійних організацій піддано проект нової конституції, винесений у лютому 1929 р. на розгляд сойму представниками ББСУ, що передбачав значно зміцнити виконавчу владу на протигагу законодавчій. Резолюція скликаного у Львові 7 квітня 1929 р. з’їзду делегатів ПСЛ “Пяст” Східної Галичини, закликала депутатів парламентського клубу не допустити прийняття “шкідливої для держави і народу конституції, проект

³¹ Urząd Wojewódski Wołyń, AAN, UWW, sygn. 979 / 49, k. 10.

³² Ibid. K. 5.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid. K. 13.

³⁵ Ibid. K. 13, 14, 19.

³⁶ Ibid. K. 13.

³⁷ Zofia Tomczonek, *Ruch ludowy na Kresach północno-wschodnich*. (Białystok: Wydawnictwo politechniki Białostockiej, 1996), 70.

якої істотно обмежує громадянські права широких селянських мас”³⁸. Резолюції подібного змісту прийняли також повітові з’їзди партії, як, наприклад, у Тереховлі³⁹ та Самборі⁴⁰.

Думку представників ПСЛ “Пяст” розділяли у СХ. Виступаючи 24 листопада 1929 р. на зборах у Добромилі, Якуб Павловський заявив, що “зміцнення влади у президента і уряду є небезпечним для народу”, оскільки право президента на розпуск сойму, може мати далекосяжні наслідки, зокрема, приведе до збільшення податкового тиску на селянство⁴¹. Критика проекту конституції містилася у резолюціях, ухвалених на зборах СХ у Рудках та Дублянах⁴².

Восени 1929 р. регіональні осередки ПСЛ “Пяст” та СХ виступали проти навмисного стримування санацією відкриття чергової парламентської сесії. Представники селянських партій вимагали негайно поновити роботу сойму та сенату, а також підпорядкувати уряд ухвалам законодавчих органів⁴³.

Нарікання з боку людовців викликали фінансові махінації режиму. Значного резонансу на початку 1929 р. набула справа міністра фінансів Габріеля Чеховича, якого звинувачували у незаконній передачі великої суми бюджетних коштів на виборчу кампанію ББСУ. Відтак, партійні резолюції, ухвалені на зборах ПСЛ “Пяст” у Західній Україні, вимагали притягнути до відповідальності винних у фінансових зловживаннях, необхідності бути ощадним до державних витрат та повернути 8 млн. злотих, що пішли на виборчі потреби ББСУ⁴⁴. Подібні вимоги містилися також у резолюціях місцевих осередків СХ⁴⁵.

Після переходу в опозицію представники польських селянських партій виробили спільне бачення у багатьох питаннях, пов’язаних з розвитком сільськогосподарського виробництва. За короткий час сформовано однакові підходи, як надавати кредити селянам, обмежувати податковий тиск та необхідності встановлювати прийнятні для сільськогосподарського виробника ціни на його продукцію.

Довший час гострі суперечки точилися довкола питання земельної реформи. Однак, починаючи від кінця 1929 р., зближення почалося і в цьому напрямку. Світова економічна криза, яка завдала відчутних збитків селянським господарствам та негативно позначилася на добробуті селян, змусила керівництво ПСЛ “Пяст” ревізувати своє ставлення до цієї проблеми. Все більше членів організації схилилося визнати необхідність провести земельну реформу без відшкодування.

³⁸ Львівське міське староство, ДАЛО, ф. 110, оп. 1, спр. 1012, арк. 18.

³⁹ “Z ruchu organizacyjnego”, *Piast*, 4 lipca 1929.

⁴⁰ “Z ziemi samborskiej”, *Piast*, 8 wrzesnia 1929.

⁴¹ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 549, арк. 97 зв.

⁴² Там само, спр. 48, арк. 37.

⁴³ Urząd Wojewódski Tarnopol, AAN, UWT, sygn. 982 / 10, k. 202.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 549, арк. 98.

Процес консолідації польського селянського руху поступово переходив у організаційну площину. Влітку 1929 р. спроби налагодити співпрацю між ПСЛ “Пяст” та СХ фіксують у Західній Україні. Зокрема, в червні 1929 р. переговори щодо спільних дій велися у Тернопільському воєводстві⁴⁶. Вимога об’єднати польські селянські партії стала ключовим пунктом резолюцій, схвалених на регіональних заходах цих партій⁴⁷.

Об’єднавчі процеси у польському селянському русі посилювалися після створення у вересні 1929 р. коаліції лівих та центристських опозиційних партій, яка отримала назву Центролів. До його складу, крім трьох селянських організацій, увійшли Національна Партія Робітничая, Польська Партія Соціалістична (далі – ППС) і християнські демократи. В листопаді 1929 р. ці партії утворили Узгоджувальну комісію, яка діяла як організована опозиція режимові. Дня 15 квітня 1930 р. в парламенті об’єдналися парламентські клуби ПСЛ “Пяст”, ПСЛ “Визволене” та СХ. Передбачалось створити спільний фронт з метою захисту політичних та економічних інтересів селянства⁴⁸. У червні 1930 р. Центролів скликав у Кракові Конгрес захисту прав і свобод народу. На ньому була схвалена резолюція, яка стверджувала, що боротьба з диктатурою Ю. Пілсудського повинна завершитися перемогою сил демократії.

У Західній Україні активна діяльність Центроліву спостерігалася напередодні листопадових парламентських виборів 1930 р. У вересні у Львові на базі місцевої повітової управи СХ утворено виборчий комітет на чолі з Я. Брилем, який розпочав передвиборчі приготування Центроліву⁴⁹. Відтак 14 вересня 1930 р., за участі представників ПСЛ “Пяст”, СХ та ППС, у Львові та Дрогобичі пройшли масові передвиборчі акції коаліції⁵⁰. Спільні збори політичних організацій, що входили до Центроліву, пройшли також у Яворові, Мостиськах, Раві-Руській та Бібрці⁵¹. Значний обсяг роботи з організації подібних заходів провели голови львівських повітових управ ПСЛ “Пяст” та СХ Ю. Панась та Я. Бриль. Резолюції зазначених зборів закликали до єдності робітничо-селянського руху та підтримки польською людністю краю демократії, голосуючи за кандидатів Центроліву.

Вибори 1930 р. відбувалися у складних умовах, оскільки провідні члени Центроліву перебували під постійним тиском режиму санації. На початку вересня 1930 р. влада заарештувала керівників селянського руху В. Вітоса, В. Керника та Кажімежа Багінського. У Західній Україні заарештували Ю. Панася та А. Пасіцького⁵². У зв’язку з цим резолюції спільних зборів селянських організацій критикували антидемократичні заходи режиму, засуджуючи факт арешту лідерів Центроліву⁵³.

⁴⁶ Urząd Wojewódski Tarnopol, AAN, UWT, sygn. 982 / 10, k. 106.

⁴⁷ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 47, арк. 44 зв.

⁴⁸ “Historyczny dzień”, *Wola Ludu*, 27 kwietnia 1930.

⁴⁹ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 58, арк. 48.

⁵⁰ Там само, арк. 8.

⁵¹ Там само, спр. 61, арк. 51 – 51 зв.

⁵² “Aresztowanie ks. Józefa Panasia b. kapelana II. Brygady”, *Piast*, 23 listopada 1930.

⁵³ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 58, арк. 8.

На виборах партії Центроліву виступили спільним блоком “Союзу захисту прав і свобод народу”. У західноукраїнських виборчих округах до цього блоку приєдналися також представники національних демократів⁵⁴. Найбільше представництво у спільному списку Центроліву мали представники ПСЛ “Пяст” та СХ⁵⁵.

Підсумки парламентських виборів у Західній Україні не принесли для Центроліву позитивного результату. Дня 16 листопада на виборах до сойму у регіоні блок здобув 86.970 голосів⁵⁶, що не принесло йому жодного депутатського мандату.

Поразка Центроліву на виборах та переслідування його представників у Західній Україні, стали причиною розпуску регіональних осередків ПСЛ “Визволене” у Волинському та Поліському воєводствах. Ліквідація польського селянського руху на Волині та Поліссі передовсім була пов’язана з політикою воєводських адміністрацій. Зокрема, після того, як у 1928 р. новим воєводою на Волині став Генрик Юзевський, місцева адміністрація взяла курс на жорстке придушення нелояльних режимові політичних організацій. Унаслідок цього польські селянські організації краю, втративши свої політичні впливи, вибули з подальшого об’єднавчого процесу.

У незадовільному стані після виборів перебували місцеві осередки ПСЛ “Пяст” та СХ у Східній Галичині. На початку 1931 р. спробу об’єднати три селянські партії вирішено на рівні їхнього вищого керівництва. Почали творити узгоджувальні комісії так званого Селянського блоку, які склалися з представників існуючих селянських партій, і готували об’єднавчий Конгрес, запланований на 15 березня 1931 р. Однак у Східній Галичині через організаційну слабкість польського селянського руху цей процес проходив мляво. Незначну активність у цьому напрямку проявляла регіональна організація ПСЛ “Пяст”. Зокрема, 1 березня 1931 р. у Львові на з’їзді делегатів ПСЛ “Пяст” зі Східної Галичини обрано довірених представників організації, які мали розпочати об’єднавчі приготування у повітах⁵⁷. Однак бажаного ефекту акція не принесла.

Перехід польського селянського руху в опозицію до режиму санації спричинив занепад місцевих осередків ПСЛ “Пяст”, ПСЛ “Визволене” та СХ у Західній Україні. Протягом 1928–1931 рр. ці організації поступово втрачали свої політичні впливи у суспільно-політичному житті краю. Єдиною альтернативою у протистоянні з владою стало їх об’єднання 15 березня 1931 р. в єдину селянську партію – СЛ, діяльність якого у середині 1930-х рр. активізувала польське селянське середовище Західної України.

⁵⁴ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 58, арк. 31.

⁵⁵ Там само, арк. 39.

⁵⁶ “Statystyka Polski. Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu z dnia 16 i 23 listopada 1930 roku”. (Warszawa, 1935. Т. 32), 74–115.

⁵⁷ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 54, арк. 1.

THE POLISH PEASANT PARTIES OF WESTERN UKRAINE (1928–1931): FROM CONFRONTATION TO UNION

Lev KALYNYAK

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Local History
Universytetska str. 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: lev_ka@ukr.net

The article deals with organizational status of the Polish peasant parties' regional branches which were acting in Western Ukraine before their union in 1931. The ambiguous attitude to the methods of land reform realization became the main reason of long confrontation between the radical parties – Polske Stronnitsvo Lyudove “Vyzvolyenye” (PSL “Vyzvolyenye”) and Stronnitsvo Hlopske (SH) and politically moderate one – Stronnitsvo Lyudove “Pyast” (PSL “Pyast”). Similar attitude of mentioned political camps to Sanation regime, established in 1926, stayed the important obstacle on the way to the unification of the Polish peasant movements into one party – Stronnitsvo Lyudove (SL).

May revolution of 1926 strengthened the tense relationship between the radical and moderate wings of the Polish peasant movement. PSL “Vyzvolyenye” and SH got the leading position due to the political capital, connected with Yusef Pilsudsky' power setting. The period until 1928 was marked by their strong confrontation with PSL “Pyast”, which was put into crisis after knock of Vitsentiy Vitos' government. This crisis was strengthened by great part of party members who went back to the side of Non-party Block of Cooperation with Government, created before the parliament elections in 1928. The confrontation became more acute with the start of mentioned election campaign.

The governing bodies of the Polish peasant parties rigidly criticized the results of elections in Western Ukraine. PSL “Pyast” perceived the election results as a defeat of the Polish peasant movement. It was mentioned that the election process was leading by government scenario. The positive moment of the election company became the agreement among the representatives of the Polish peasant parties. They understood the necessity of coming over their differences, which become the main reason of the defeat and had bad influence on the peasant interests.

PSL “Vyzvolyenye” and SH became opposite to the government and it was the beginning of rapprochement of the Polish peasant movement political sides. As peasant organizations were opposite to Sanation regime they got lots in common in the sphere of political and economics questions. For a while strong controversies were connected with the land reform. However, at the end of 1929 the rapprochement appeared in this sphere also. The World economics crisis, which had negative influence on peasants welfare, made the leaders of PSL “Pyast” review this question. More and more members of this organization agreed that the land reform had to be conducted without the reimbursement.

Transition of the Polish peasant movement to opposition to Sanatsiya regime caused the decline of the local branches of PSL “Pyast”, PSL “Vyzvolyenye” and SH in Western Ukraine. During 1928–1931 these organizations were losing their political influences at the social and political life of the country. Their unification into one peasant party – SL in March, 15, 1931, which in the middle of 1930 intensified the Polish peasant environment of Western Ukraine, became the only alternative of their confrontation with the government.

Keywords: Western Ukraine, Polish peasant parties, interwar period, union.

REFERENCES

- Alicja Więzikowa, *Stronnictwo chłopskie 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1963), 291.
- Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół. Urząd Wojewódski Wołyń, Sygnatura 979 /9, 979/49. (in Polish).
- Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół. Urząd Wojewódski Tarnopol, Sygnatura 982/10. (in Polish).
- “Aresztowanie ks. Józefa Panasia b. kapelana II. Brygady”, *Piast*, 23 listopada 1930.
- “Aresztowanie naszych działaczy”, *Sprawa Chłopska*, 4 marca 1928. (in Polish).
- “Bracia Chłopi!”, *Sprawa Chłopska*, 11 marca 1928. (in Polish).
- Franciszek Serafin, *Małopolsko-Śląska organizacja Stronnictwa Ludowego w latach 1931–1933*. (Katowice: Uniwersytet Śląski, 1992), 214. (in Polish).
- “Historyczny dzień”, *Wola Ludu*, 27 kwietnia 1930. (in Polish).
- Jan Bryl, “Chłopi sami idą do wyborów”, *Sprawa Chłopska*, 29 stycznia 1928. (in Polish).
- J. B., “Ogonek u drzwi Belwederu”, *Sprawa Chłopska*, 1 stycznia 1928. (in Polish).
- Jozef Ryszard, Szaflik, *Polskie stronnictwo ludowe Piast 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1970), 384. (in Polish).
- Lviv Provincial Directorate, State Archive of Lviv Region, Fond 1, Series 5, Files 22; Series 51, Files 47, 54, 58, 59, 61, 549; Series 52, Files 59. (in Polish).
- “Nasi kandydaci do Sejmu i Senatu we wschodniej Małopolsce”, *Sprawa Ludowa*, 8 lutego 1928. (in Polish).
- “O liscie p. Malika”, *Sprawa Ludowa*, 4 marca 1928. (in Polish).
- “Pan Marszałek Rataj w Komarnie i Rudkach”, *Sprawa Ludowa*, 8 lutego 1928. (in Polish).
- “Piast w Małopolsce wschodniej”, *Piast*, 22 września 1929. (in Polish).
- “Po wyborach do Sejmu”, *Sprawa Ludowa*, 11 marca 1928. (in Polish).
- “Rząd Marszałka Piłsudskiego dąży do stworzenia bloku stronnictw polskich w Małopolsce Wschodniej”, *Sprawa Chłopska*, 1 stycznia 1928. (in Polish).
- “Sprawozdanie ze Zjazdu Okrengowego P. S. L. Piasta we Lwowie z dnia 29. IV. 1928 roku”, *Piast*, 20 maja 1928. (in Polish).
- “Statystyka Polski. Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 4 i 11 marca 1928 roku”. (Warszawa, 1930. T. 10). (in Polish).
- “Statystyka Polski. Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu z dnia 16 i 23 listopada 1930 roku”. (Warszawa, 1935. T. 32). (in Polish).
- “Szkodliwa robota”, *Sprawa Ludowa*, 10 stycznia 1928. (in Polish).
- Władysław Ostrowski, “Wyjaśnienie sytuacji”, *Sprawa Ludowa*, 1 lutego 1928. (in Polish).
- “Wyniki wzbiorów do Sejmu”, *Wola Ludu*, 11 marca 1928. (in Polish).
- “Zjazd delegatów P. S. L. “Piast” w Samborze”, *Piast*, 24 lutego 1929. (in Polish).
- Zofia Tomczonek, *Ruch ludowy na Kresach północno-wschodnich*. (Białystok: Wydawnictwo politechniki Białostockiej, 1996), 247. (in Polish).
- “Z ruchu organizacyjnego”, *Piast*, 4 lipca 1929. (in Polish).
- “Z ziemi samborskiej”, *Piast*, 8 września 1929. (in Polish).
- “Z życia organizacyjnego w Samborskiem”, *Piast*, 6 maja 1928. (in Polish).